

Джужа О. М. - головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
Небитов А. А. - старший оперуповноважений в особливо важливих справах, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ФОРМУВАННЮ ГЛОБАЛЬНОЇ КОРУПЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Про масштаби і тотальне поширення корупції свідчить формування в державі складних корумпованих систем. Злочинці вдаються до корумпованих дій, об'єднуючись у злочинні угруповання, що утворюють корупційні мережі. Саме такі схеми є основним і найбільш дієвим інструментом корупційних оборудок. Діяльність корупційних мереж полягає у встановленні взаємозв'язків між чиновниками по вертикалі управління, а також по горизонталі, на різних рівнях управління між різними відомствами й структурами. Ці взаємозв'язки і взаємозалежності спрямовані на систематичне вчинення корупційних оборудок, як правило, з метою особистого збагачення, розподілу бюджетних коштів на користь структур, що входять до корупційної складової з метою отримання конкретних переваг фінансово-кредитними та комерційними структурами, які також належать до цієї мережі. Керують корупційними мережами переважно українські чиновники вищої ланки, навіть політики [1, с. 126].

Корумповані мережі тісно пов'язані з організованою злочинністю [2, с. 198]. Ресурси, отримані у результаті експорту металів, функціонування транспорту, зв'язку, енергетики, лісового господарства, оптової торгівлі і фінансування військових замовлень Збройних сил тощо, розподіляють за схемами корупційних мереж.

До складу корупційних мереж належать:

комерційні та фінансові структури, що реалізують одержані вигоди, доходи, пільги;

державні службовці, які забезпечують відповідні рішення; силове прикриття (кришування) з боку корумпованих працівників органів МВС [3, с. 39], СБУ [4, с. 13], прокуратури, фіскальної й фінансової служби та інших силових відомств.

На вищому рівні триває розробка схем проведення спеціальних операцій, для чого проводять спільні наради, як напівлегальні, так і нелегальні. Найбільші корупційні мережі належать Міністерству фінансів, Міністерству економіки, Міністерству юстиції України, Фіскальній службі, судам [5, с. 17]. У судах всіх рівнів, кримінальних і загальної юрисдикції, діють стандартні всім відомі розцінки на виконання тих чи інших дій, прийняття певних рішень. Особливо корумповані господарські суди. Корумповані мережі найбільш виявляються у сфері будівництва й реконструкції будівель і споруд, приватної, зарубіжної фінансової та матеріальної допомоги. Мережі формуються навколо всіх українських природних монополій, зокрема Нафтогаз України і Міністерства інфраструктури України.

Унаслідок побудови потужних корупційних мереж на високому та «найвищому» рівнях «низова корупція» виявилася відірваною від них і продовжує існувати за рахунок поборів із населення. Українська корупція дедалі більше «світлішає», тобто набуває форм повсякденної, звичної справи. Зростає толерантність щодо неї [6, с. 19]. За даними опитування, проведеного у 2015 році газетою «Економічна правда», на питання «Чи доводилося Вам давати хабар (за наявності відповідних умов)?» респонденти надали такі відповіді: під час влаштування на роботу - 60 % бізнесменів, 40 % службовців; задля зарахування дитини до школи - 50 % бізнесменів, 50 % службовців; під час вступу до інституту відповідно 70 і 60 %; перебуваючи в лікарні - 82 і 35 %; у військкоматі з приводу призову в армію - 75 і 60 %; у разі притягнення до кримінальної відповідальності - 80 і 70 %; задля отримання квартири, житла - 60 і 40 %; під час реєстрації або продовження реєстрації фірми - 88 і 46 %; задля розмитнення вантажів - 97 і 42 %; у разі отримання водійських прав, реєстрації автомобіля, проходження техогляду - 81 і 66 % [7].

Основними причинами (факторами) мережевої корупції є: Традиційні переконання, відображені у висловах «Ти мені - я тобі», «Руки для того, щоб брати», «Рука руку миє» тощо;

колишня корумпована «номенклатура», що значною мірою зберегла й відновила власні позиції в новій системі влади, нав'язуючи їй свої правила (традиції);

номенклатурна приватизація, яка слугує економічним підґрунтям як «білокомірцевої» злочинності загалом, так і корупції зокрема;

низький рівень офіційної зарплати державних службовців, працівників правоохоронних органів, що сприяє моральному виправданню хабарництва;

ситуація, коли середня і нижча ланки службовців «із чистою совістю» наслідують приклад вищих ешелонів влади, що є найбільш корумпованими; представники організованих злочинних угруповань успішно використовують хабарі, підкуп для забезпечення власної безпеки [3, с. 38-39].

З огляду на вищевикладене, можна виокремити такі антикорупційні заходи:

- обмеження влади та свавілля бюрократії - скорочення обсягу управлінських рішень, що залежать від розсуду державного службовця (чиновника);

- підвищення незалежності бізнесу та громадян - обмеження прав державних службовців із «регулювання» економіки, освіти й науки;

 - формування громадянського суспільства;

 - скорочення «забороненої нормативної бази»;

- кількісне скорочення управлінського апарату, особливо з паралельними функціями;

- підвищення оплати праці державних службовців з одночасним посиленням вимог до них;

- забезпечення реальної відповідальності державних службовців за правопорушення та злочини на службі;

- підвищення престижу суду (суддів) і забезпечення їх незалежності шляхом виборності;

- прозорість і незаангажованість діяльності депутатського корпусу, державних службовців для громадськості, населення, засобів масової інформації;

- наявність реальної, а не декларативної політичної волі щодо проведення антикорупційних заходів.

Це лише орієнтовний, далеко не повний перелік заходів боротьби з корупційною мережею. Ці та інші заходи не слід зводити до боротьби лише силами правоохоронних органів. Сьогодні на цьому повинні бути зосереджені всі зусилля суспільства, передусім, громадські активісти. Адже зазначені заходи не завжди залежать від кількості створених антикорупційних бюро, комітетів, комісій. Наприклад, в Індії для боротьби з корупцією створено «Народний контроль» - громадський рух проти корупції, що налічує десятки тисяч пересічних громадян, а також уведено в обіг грошову купюру номіналом «нуль» рупій [8].

Основою для боротьби з корупцією має стати народний контроль та незаангажована преса, громадський рух проти корупції. Успішність антикорупційних розслідувань нині залежить від громадських об'єднань, наприклад «Україна проти корупції», «Громадський правочин» та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевченко О. В. Проблемні аспекти боротьби з корупцією в правоохоронних органах України / О. В. Шевченко // Вісник Вищої ради юстиції. - 2011. - № 2 (6). - С. 126-134.

2. Багрий-Шахматов Л. В. Соотношение коррупции, рэкета и организованной преступности / Л. В. Багрий-Шахматов // Юридична освіта і права держава. - 1997. - С. 196-200.

3. Гадойбоев С. А. Поняття і причини корупції серед особового складу органів внутрішніх справ України / С. А. Гадойбоев // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2012. - № 5. - С. 36-40.

4. Менделеев Д. Корупция для служебного пользования / Д. Менделеев // Зеркало недели. - 2016. - № 16 (262). - С. 13.

5. Денисова А. В. Проблемы коррупции в органах судебной власти Украины / А. В. Денисова // Экономика. Финансы. Право. - 2006. - № 5. - С. 17-19.

6. Грабовский Б. Разлагать и подкупать. Коррупция по горизонтали и вертикали / Б. Грабовский // Человек и закон. - 2003. - № 11. - С. 18-20.

7. Корупція в Україні. Експрес-аналіз за результатами опитування [Електронний ресурс] // Економічна правда : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/>. - Назва з екрана.

8. Как Индия борется с коррупцией [Электронный ресурс] // Аргументы и факты в Украине : [сайт]. - 2016. - № 43. - Режим доступа: <http://www.aif.ua/gazeta>. - Загл. с экрана.